

основные подходы к ее формирования в личности формируются в детстве. Поэтому организация воспитывающей среды, направленной на формирование культуры здоровья в младших школьников имеет большое значение. Определена роль и возможности учеников, родителей, учителей, других институтов, влияющих на формирование личности, а также предложены конкретные формы работы.

Ключевые слова: воспитывающая среда, культура здоровья, младшие школьники

Summary. The article deals with the problem of forming the culture of health in young generation. The main approaches to form it in junior pupils are defined and characterized. It is shown that junior school is one of the main links in forming the culture of health, because the main approaches, forms, methods and means in its forming are brought up in childhood. That's why organization a special educational environment to form it in junior pupils has a great meaning. The role and possibilities of pupils, their parents, teachers, other social institutions which influence on its forming are defined and represented.

The author defines a circle "Kotyhoroshko" as an educational environment and presented the following forms of its forming: sport competitions such as "Skin ball", "Small Olympic games", tourist trips "Roads of native land"; entertainment programs devoted to the Day of Defender's of our Motherland, Day of Ukrainian Army, Day of physical culture and sport, sport games "Sportland calls us", hand made map "Map of culture of our town" which are directed to the forming of culture of health in junior pupils.

Key words: educational environment, culture of health, junior pupils.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2015

А. О. Нікитчук

ВІКОВІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті аналізуються вікові аспекти особистісного та індивідуального розвитку учнів молодшого шкільного віку і його сприятливість до громадянського виховання. З'ясовано, що молодший шкільний вік характеризується якісними новоутвореннями, які суттєво впливають на формування свідомого громадянина: усвідомлення своєї індивідуальності; потреба у підвищенні свого розумового розвитку; розвиток мотивів досягнення певного статусу в групі однолітків; прагнення здійснити щось цінне для оточуючих людей.

Ключові слова: громадянське виховання, молодший шкільний вік, вікові особливості, особистісно орієнтований підхід.

Постановка проблеми. Важливим етапом розвитку особистості є початкова школа, покликана закладати підвалини громадянськості та громадянської культури. У державних документах Конституція України, Закон України «Про загальну середню освіту», Національна Доктрина розвитку тощо чільне місце посідають питання підготовки молоді до відповідального й усвідомленого життя та діяльності в демократичній правовій державі, громадянському суспільстві. Адже громадянське виховання зорієнтоване на формування в дитини потреби до пізнання світу та людини в ньому як соціальної та біологічної сутності, засвоєнню духовних цінностей у різноманітних сферах, вихованню патріотизму, поваги до Української держави, її символіки, свідомого бажання зробити свій внесок у становлення України як демократичної потужної держави. Тому важливим є розкриття питання вікових та індивідуальних особливостей учнів в процесі розвитку громадянськості.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що питання вікових особливостей молодшого школяра досліджувало у своїх працях багато вчених, зокрема, В. Давидов, Б. Ананьєв, Л. Занков, Д. Ельконін. Вплив особистісного підходу на виховання молодших школярів досліджували М. Волокітіна, Н. Левітів, В. Самохвалова, І. Бех, М. Боришевський та ін. Значний внесок щодо громадянського виховання молодших школярів здійснили видатні вчені-педагоги Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський та ін.

Мета статті: проаналізувати вікові особливості молодших школярів щодо формування в них якостей громадянина під час навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодший шкільний вік – важливий сенситивний період у становленні особистісного розвитку учня. Саме тут закладаються основи моральних знань, норм, формується свідомо-емоційне ставлення до навколишнього середовища. Психологічною основою формування здатності до особистісного зростання є процес засвоєння цінностей життя і їх перетворення на змістовні елементи уявлень про громадянські якості особистості.

Загальноосвітня школа першого ступеня виконує роль фундаменту, на якому будується вся система громадянського виховання школярів, формування у них любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру. Все, що закладається учням у цей період навчання і виховання, сприяє

подальшому успіху формування особистості, її світогляду і загального розвитку. Набуті в школі особистісні якості, а також знання, вміння і навички не тільки забезпечують основу навчання і виховання молодших школярів, а й значною мірою визначають якості практичної, громадської та професійної діяльності дорослої людини [3, с. 15]

Якщо дошкільнята сприймають світ скоріше почуттями, то вже у молодшому шкільному віці раціональне у сприйманні виходить на належне місце і гармонує з емоційним. Наступає час для системного опанування певним колом знань – уявлень, понять, категорій, з яких утворюється у майбутньому їх світоглядна позиція.

Саме в молодшому шкільному віці світосприймання починає базуватися на раціональному рівні, а емоційний бік посилює і сприяє нагромадженню знань, виникненню потрібних інтересів, мотивів діяльності.

Видатний педагог К. Ушинський зазначав, що від народження і до 7 – 8 років формується генотип людини, розростається “корінь духовності”, який живить національні почуття, стає основою психічного, фізичного, інтелектуального розвитку особистості. Мова, традиції, звичаї, свята, обряди, різні види народного мистецтва, народні вірування, символи і мораль, які вбирає дитина у цей віковий період, залишаються в схованках пам’яті на все життя – стають керівництвом до дії в різних ситуаціях, спрямовуючи діяльність і поведінку людини.

Молодший шкільний вік, за І. Д. Бехом, виявляється сприятливим щодо виховання у дитини фундаментального для становлення молодшого школяра як громадянина [1, с. 118]. М. Боришевський вважає цей період періодом розвитку особистісних якостей, фізичних і духовних сил, нагромадження суми знань, вироблення звичок та норм поведінки [2, с. 146].

Молодший шкільний вік – це вік, коли закладаються міцні підвалини багатьох якостей особистості, серед яких особливе місце займає громадянськість [1, с. 16]. Адже саме в молодшому шкільному віці дитина інтенсивно набуває життєвого досвіду, який стає підмурком цього складного особистісного морально-вольового утворення.

Як стверджує Г. Діхтяр, “молодший шкільний вік – період всмоктування, нагромадження знань, період засвоєння за перевагою. Успішному виконанню цієї важливої функції сприяють характерні особливості цього віку: довірливе підпорядкування авторитету, підвищене сприймання, уважність, наївне ігрове ставлення до всього, з чим вони зустрічаються”. Формування особистості молодшого школяра, на його думку, значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу,

згідно з яким моральні правила і норми дитина засвоює активно, в процесі діяльності та спілкування з дорослими, однолітками, старшими та молодшими дітьми. Основна функція її полягає в тому, що в ній набувається досвід ставлення дитини до світу, до людей, до самої себе [3, с. 21].

Дуже сильна спрямованість молодшого школяра яскраво проявляється в його проблемах і мотивах. У нього сильна потреба в ігровій діяльності, в рухах, у зовнішніх враженнях. З’являються і нові потреби: точно виконати вимогу вчителя, успішно оволодіти новими знаннями, навичками, вміннями, потреба бути кращим, улюбленим учнем, потреба в постійному спілкуванні з вчителем, ровесниками, прагнення виконувати будь-яку громадську роботу та багато інших.

Тобто, у дітей в цей період формуються ідеали, наслідуючи яким, вони будують свою поведінку, проявляють інтерес до норм поведінки дорослих, їх взаємовідносин. Але в них існує великий розрив між прагненням до високих моральних ідеалів і їх повсякденною поведінкою. Вони ще не вміють володіти собою: діють по лінії найменшого опору (перемагає більш сильне бажання).

Віковими особливостями дітей 1 - 4 класів є незначний соціальний та моральний досвід, підвищена емоційність, вразливість і водночас пластичність до морально-етичних впливів, імпульсивність та безпосередність поведінки дитини, бажання постійно розширювати коло спілкування. Тому узгодження поведінки та усвідомлення моральних явищ життя характеризуються емоційними узагальненнями, аналізом ситуацій та вчинків, які відповідають загальнолюдським етичним цінностям. Розрив між знаннями моральних принципів і відповідною поведінкою – найхарактерніша властивість дитини цього віку.

Саме на цьому віковому етапі у дитини формується ядро особистості (моральні почуття, цінності, переконання), відбувається набуття досвіду моральної поведінки. Вона вчиться не лише виконувати вимоги колективу, а й бере активну участь у постановці вимог, виборі доручень, справи, яка їй до душі. В учнів виникає ще одне новоутворення – відносно стійкі форми поведінки і діяльності, які в майбутньому становитимуть основу формування її характеру.

Виховання учнів молодого шкільного віку здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, відведення належного місця «спільно-взаємодіючій діяльності» як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах “учитель – учень”, “учень – учень”; використання вчителем демократичного стилю спілкування з учнями; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

Ю. Завалевський наголошує на важливості застосування особистісно орієнтованого підходу у громадянському вихованні молодших школярів, оскільки для дітей цієї вікової групи характерна особлива сенситивність до морально-етичних впливів, а надто сприйняття норм культурної поведінки, спілкування, мовного етикету, культури взаємовідносин [4, с. 18].

А думку Л. Кочкарьової, найважливішим виховним аспектом є формування в учнів молодшого шкільного віку значущих для українського народу таких якостей і цінностей, як патріотизм, державотворчість, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, соборність, природолюбство, людинолюбство, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини власного я, віри у свої сили, талант, здібності; виховання гуманної, творчої, соціально-активної особистості, здатної бережливо ставитися до світу речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності, що є важливим у процесі громадянського виховання [5, с. 18].

З'ясовано, що молодший шкільний вік характеризується якісними новоутвореннями, які суттєво впливають на формування свідомого громадянина: усвідомлення своєї індивідуальності; потреба у підвищенні свого розумового розвитку; розвиток мотивів досягнення певного статусу в групі однолітків; прагнення здійснити щось цінне для оточуючих людей.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, організовуючи виховну роботу щодо формування громадянської вихованості, вчителів слід врахувати особливості поведінки і мотиви дітей та будувати довірливі стосунки з ними, опиратися в своїй роботі на позитивні риси, взаємоповагу, співробітництво. Одне з головних завдань вчителя — навчитись створювати і використовувати у шкільному житті ситуації, в яких знання і дії були б злиті та дозволили б фіксувати динаміку розвитку у дитини громадянськості, суть якої полягає у вмінні дитини самостійно, а іноді за допомогою вчителя, реалізувати свої здібності до практичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. для вищ. навч. закл. / І. Д. Бех – К.: Либідь, 2008. – 838 с.
2. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144-150
3. Діхтяр Г. Громадянськість особистості та особливості виховання в молодших школярів / Г. Діхтяр // Школа. – 2011. – № 4. – С. 19-21.
4. Завалевський Ю. Громадянське становлення учнів у процесі виховної діяльності / Юрій Завалевський // Рідна шк. – 2003. – № 6. – С. 17-19.

5. Кочкарьова Л. Б. Громадянське виховання молодших школярів / Л. Б. Кочкарьова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Рівне: РДГУ, 2003. – Вип. 26. – С.15-18.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bekh I. D. Upbringing of personality: textbook for higher educational establishments / I. D. Bekh. – K.: Lybid', 2008. – 838 c. (in Ukrainian).
2. Boryshevsky M. Y. Moral values in formation a personality of citizen. / M. Y. Boryshevskiy // Pedagogica and psykholgia. – 2005. – № 1. – С. 144-150 (in Ukrainian).
3. Dikhtiar H. Civic of personality and peculiarities of it's upbringing in junior schoolchildren / H. Dikhtiar // Shkola. – 2011. – № 4. – С. 19-21. (in Ukrainian)
4. Zavalevskiy Yu. Civic formation pupils in the process of upbringing activity / Yuriy Zavalevskiy // Ridna Sch. – 2003. – № 6. – С. 17-19. (in Ukrainian).
5. Kochcariova L. B. Civic education of junior schoolchildren / L. B. Konchcariova // Onovlennia zmisty, form I metodiv navchannia and vykhovannia v zakladakh osvity. – Rivne : RDHU, 2003. – Vyp. 26. – С.15-18. (in Ukrainian).

Аннотация. В статье анализируются возрастные аспекты личностного и индивидуального развития учеником младшего школьного возраста и его сензитивность к гражданскому воспитанию. Выявлено, что младший школьный возраст характеризуется качественными новообразованиями, которые существенно влияют на формирование сознательного гражданина: осознание своей индивидуальности; потребности в повышении своего умственного развития; развитие мотивов достижения определенного статуса в группе ровесников; стремление сделать что-то ценное для окружающих людей.

Ключевые слова: гражданское воспитание, младший школьный возраст, возрастные особенности, личностно ориентированный подход.

Summary. The article is devoted to the problem of analyze the age characteristics of personality and individual development of junior pupils and their favorableness to civic upbringing. It is found that junior school age is characterized with new formations which influence very much to form conscious citizen: perceiving of one's own individuality; the necessity to improve one's mental development; the development of motives to achieve his own status among the children of the same age; aspiring to do something value for surrounding people. It is ascertained that organizing special work

to form civic breeding a teacher has to take into account the age characteristics of children's behavior and their motives and to form trustful relations with them, to take into account children's positive traits of character, cooperation and respect.

One of the most important teacher's task is to study to create and use in school life special situations where schoolchildren use their knowledge and actions to demonstrate the dynamic of developed civic upbringing, the sense of which is in the child's ability to realize his abilities and skills in practical activity.

Key words: civic upbringing, junior school age, age characteristics, personal oriented approach.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2015

М. І. Полюхович

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті акцентуалізовано проблему формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку як найважливішої інтегративної якості особистості. Висвітлено сутність поняття «національна самосвідомість» та основний зміст зазначеного феномена, що зумовлений провідними функціями у суспільному житті. Проаналізовано різні підходи до визначення основних чинників формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку в науковому дискурсі. Акцентовано увагу на найважливіші фактори формування і розвитку національної самосвідомості молодших школярів.

Ключові слова: національна самосвідомість, нація, історична пам'ять, державна мова, національна культура, національно-державницька ідеологія, молодші школярі.

Постановка проблеми. Період сьогодення характеризується суперечностями світових глобалізаційних і націєтворчих процесів, які загострюють питання збереження і поступу Української держави. Саме тому проблема формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку набула сьогодні особливої актуальності. Адже від рівня сформованості цього базового утворення залежить не лише глибина й стійкість поглядів, переконань і патріотичних почуттів, а й громадянська позиція та соціальна активність